

900. obljetnice prvoga spomena grada, što je, uostalom, i bila jedna od namjera organizatora i urednika, kako je napomenuto i u *Predgovoru Zbornika*.

Filip Novosel

Radovi Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zadru 59 (2017), 598 stranica

U izdanju Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti godine 2017. izišao je 59. broj godišnjaka *Radovi Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zadru*. Svezak je podijeljen na dva dijela: u prvome (1-569) nalazi se osamnaest znanstvenih i stručnih radova, a u cjelini Osvrti i prikazi (571-593) šest prikaza recentnih izdanja. Većina članaka *Radova*, kao i do sada, tematski obrađuje prošlost i arheološku ostavštinu Dalmacije.

Radom *Glava Augusta iz Brinja u svom historijskom i arheološkom kontekstu* (1-19) Miroslava Glavičića i Nenada Cambija započinje ovaj broj *Radova*. Autori opisuju stanje i specifičnosti glave, slučajnoga nalaza iz 1965. godine. Tvrde da je glava po izrazu lica i izgledu pramenova kose na čelu nesumnjivo Augustova te kako je ona najvjerojatnije bila postavljena prilikom njegove vojne kampanje u Iliriku 35. – 33. godine prije Krista. Ističući kako nalaz predstavlja prvi poznati nalaz monumentalnih kipova careva iz zaleđa rimske Dalmacije, autori upućuju na značenje ovoga nalaza te potrebu za daljnjim arheološkim iskopavanjima područja Brinja.

Slijedi rad Ane Jordan Knežević naslova *Prilog istraživanju liturgijskih ambijenata u crkvenoj arhitekturi sa zadarskog područja u ranokršćanskom i ranosrednjovjekovnom razdoblju* (21-52). Autorica analizira liturgijske ambijente poput pastoforija, narteksa, katekumeneja i konsignatorija, koji su obič-

no bili dodani sakralnim objektima uslijed promjena u liturgijskim praksama. U drugome dijelu rada obrađuju se promjene u predromanici i romanici vidljive na primjeru sakralnih građevina na zadarskome području, posebice bazilike Sv. Petra, središnje zadarske bazilike.

Zvezdan Strika u radu *Hagiografska baština ninske crkve i njezin odnos prema hagiografskoj tradiciji salonitansko-splitske crkve: Sukobljavanje salonitansko-splitskog i ninskog biskupa oko uspostave metropolije u svjetlu povijesne i hagiografske literature* (53-114) proučava kontekst ranosrednjovjekovnih dalmatinskih crkvenih sabora te osobe splitske i ninske (Anselmo, Marcela, Ambrozije) hagiografske tradicije i njihov suodnos. Upravo ta tradicija, navodi autor, može pružiti uvid u povijesna zbivanja i u slučajevima manjka izvora i njihove upitne vjerodostojnosti.

Neki aspekti i problemi u razmatranju skupnog nalaza 2000 srebrnih kovanica kralja Kolomana iz Donjih Lepura (115-123) rad je Dejana Filipčića. Budući da ostava danas nije sačuvana, Filipčić analizira pisane izvore iz druge polovice 19. stoljeća koji ju spominju prateći prijenos informacija o skupnome nalazu. Pretpostavljajući stanje u kojemu se, uvjetovana kemijskim reakcijama, tolika navodna količina kovanica nalazila, autor smatra da je broj ipak nesiguran.

Andrija Jamometić (1420./25.-1484.) diplomat i zagovornik obnove crkvenih struktura pregledni je rad Mate Mikičića (125-142). Autor prikazuje lik i djelovanje dominikanca, naslovnoga nadbiskupa albanske Kroje, koji je djelovao kao poslanik cara Fridrika III. u više misija i pokušaja okupljanja u protuturske saveze te okolnosti njegove smrti kao izopćenika i žrtve političkih spletki.

Slijedi rad Ivne Anzulović *Crkva sv. Kate i franjevački samostan u Novigradu. Od osnutka krajem 14. do uništenja krajem 16. stoljeća* (143-171). Rad temeljen na izvornoj građi zadarskih arhiva analizira okolnosti

osnutka samostana i uloge knezova Kurjakovića u istome. U drugome dijelu rada istražuju se spomeni samostana Sv. Kate u oporukama, izvorima koji pružaju mnogo informacija o samostanskoj braći, stanovništvu zadarskoga područja te samome izgledu samostana i crkve.

Ilija Lalošević u radu *Mletački lazareti Boke kotorske* (173-189) obrađuje povijesno-arhitektonsko značenje kotorskih karantenskih stanica. Obrađuju se i upotpunjuju dosadašnja sistematizirana znanja arhivskom projektnom dokumentacijom te se vrši usporedna analiza *in situ* staroga lazareta na Toploj (Herceg-Novoi) i novoga lazareta u Meljinama.

Pokršteni Turci u Zadru u 17. stoljeću prema maticama krštenih katedralne župe sv. Stošije (191-221) rad su Zdenka Dundovića. Analiziraju se podaci dobiveni temeljem popisa iz matičnih knjiga o krštenim zarobljenim Turcima i osobama s osmanskoga teritorija te se nastoje rasvijetliti uzroci i posljedice krštenja. Obrađuje se širi kontekst trgovine robljem u Dalmaciji te uloga politike i vjerske vlasti u tome procesu.

Grozdana Franov-Živković obrađuje *Glagoljski libar propovijedi olipskog kapelana don Šime Radova iz 18. stoljeća* (223-250). Franov-Živković usporedbom rukopisa toga zbornika s drugim zapisima s područja župe Olib potvrđuje pretpostavku da je pisar knjige propovijedi don Šime. Uvidom u dokumente fonda *Svećenička baština* Arhiva Zadarske nadbiskupije i u njemu sadržanih zapisa o don Šimi, autorica obrađuje njegov životni put i djelovanje.

Koristeći se izvornom građom mletačke vojne administracije Državnoga arhiva u Zadru, Nikola Markulin istražuje *Mletačku organizaciju teritorijalnih vojnih postrojbi u Dalmaciji od 1684. do 1718. godine* (251-287). U razdoblju od početka Morejskoga rata do završetka Drugoga morejskog rata prate se promjene u nazivlju i hijerarhiji vojske, vojne funkcije i dužnosti službenika u

ratnim prilikama, organizacija teritorijalne vojske na novoosvojenim područjima i odnos prema novim podanicima.

Jerolim Smeća – pukovnik mletačkih prekomorskih pješačkih postrojbi (druga polovica 18. stoljeća) (289-314) rad je Lovorke Čoralčić i Maje Katušić kojim autorice nastavljaju svoja dosadašnja istraživanja o istaknutim Bokeljima u mletačkim vojnim postrojbama. Obrađuju se istaknuti odvjetci peraške obitelji Smeća, Jerolimova vojna karijera, protagonista rada, te vojno ljudstvo postrojbi pod njegovim zapovjedništvom. U radu su sadržani i grafički prikazi zavičajne strukture ljudstva, poimenični popisi članova Smećine satnije te njihova analiza.

O glavnim temama koje su se na skupštinama učitelja obrađivale, ali i o odnosu vlasti prema školstvu i učiteljskim skupštinama, piše Šime Ljubičić u svojem stručnom radu naslova *Skupštine učitelja zadarskog kotara od 1873. do 1914. godine* (315-353). Ljubičić rad temelji na izvornoj arhivskoj građi i onodobnoj periodici, ponajviše *Narodnome listu*.

Slijedi rad *Nalazi ljekarničkog stakla sa zadarske Kalelarge uz napomene o djelovanju zadarskih ljekarni krajem 19. stoljeća* (355-384) autorice Vedrane Jović Gazić. Autorica donosi kratku povijest ljekarništva te ljekarničku tradiciju u Zadru, a pronađene proizvode potvrđuje i njihovu namjenu analizira onodobnim novinskim izvorima i historiografskim činjenicama. Rad obrađuje i tehnologiju staklarske proizvodnje, a sadrži i katalog obrađenih nalaza te slikovne prikaze.

Politički prilozi dubrovačkoga pravaškog lista u razdoblju od 1891. do 1914. godine u središtu su zanimanja Roberta Bacalje i Katarine Ivor u radu *Hrvatsko-srpski odnosi na stranicama Crvene Hrvatske* (385-406). Autori uvidom u društveno-politički kontekst i iščitavanjem sadržaja lista analiziraju dva razdoblja u odnosu prema Srbima gdje je specifičnost prvoga razdoblja žestoki an-

tagonizam prema Srbima, koji zamjenjuje suradnički odnos od 1903. godine.

Problem uloge Kraljevine Srbije u sarajevskom atentatu i izbijanju Prvog svjetskog rata rad je Tihomira Rajčića (407-435) u kojemu se nakon pregleda dosadašnjih spoznaja o uzrocima izbijanja Prvoga svjetskog rata i političkoga konteksta Kraljevine Srbije početkom 20. stoljeća obrađuje politička i obavještajna uloga beogradske vlade uviđom u dosadašnju literaturu i historiografske radove.

Ante Gverić obrađuje *Hrvatsko-talijanski odnosi u Zadru u vrijeme raspada Austro-Ugarske Monarhije i talijanske okupacije (1918.-1920)* (437-466). Na osnovi izvornoga arhivskog gradiva i onodobne periodike ponajprije se pruža analiza političkih prilika za druge austrijske uprave nad Dalmacijom u doba oblikovanja različitih koncepata nacionalnih integracija, a zatim i napetih međunarodnih odnosa tijekom Prvoga svjetskog rata, raspada Monarhije i porača.

Djelovanje Hrvatskog kulturnog društva Napredak na području Dalmacije (1925.-1949.) istražuju Zdravko Matić i Frano Stojić (467-523). Djelatnosti društva, čije je središte bilo u Sarajevu, bile su vezane uz unapređenje prosvjete te stipendiranje đaka i studenata. Autori kronološki obrađuju osnivanje i djelovanje podružnica diljem Dalmacije na temelju glasila Društva te izvornoga gradiva Arhiva Bosne i Hercegovine.

Metodom analize i deskripcije te temeljem arhivske građe i izjava sudionika Tado Oršolić u posljednjemu radu ovog broja *Radova* pod naslovom *Napad vojske Republike Srpske na oraško područje: operacija „Plamen 95“* (525-569) obrađuje završne bitke za Bosansku Posavinu i šire oraško područje. Obrađuju se uzroci, vojne operacije, logistika i značenje uspješne obrane snaga Hrvatskoga vijeća obrane.

U rubrici Osvrti i prikazi objavljeno je šest prikaza recentnih izdanja: dvije knjige (*Du-*

brovački kotar u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj i Ljudi 18. stoljeća na hrvatskom prostoru. Od plemića i crkvenih dostojanstvenika do težaka i ribara) i četiri monografije (*Barban i mletački Loredani: Život u pokretu, ljudi i događaji*, zatim *Misal hrvacki, Glagoljski zbornik XV. st. te Kulturalno pamćenje – ogledi o hrvatskoj kulturi i književnosti Boke*).

Kao i dosada i ovaj broj *Radova Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zadru* kvalitetnim radovima i raznolikim temama doprinosi hrvatskoj historiografiji i poznavanju prošlosti Dalmacije, ali i širega povijesnog prostora Hrvatske.

Jelena Pavković

Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku LVI, br. 1 (2018), 1-411; Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku LVI, br. 2 (2018), 413-805 stranica

U 2018. godini objavljeno je 56. godište časopisa *Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku*, koje u dva broja sadrži ukupno devetnaest izvornih znanstvenih članaka, dva rada kategorizirana kao nekrolog, odnosno *in memoriam*, te šest recenzija i prikaza.

Uvodni članak prvoga broja *Arheološko istraživanje ispod mosta od Pila u Dubrovniku* (1-42) potpisuju Nikolina Topić i Branka Milošević. Članak obrađuje arheološke nalaze pronađene tijekom istraživanja lokaliteta ispod mosta od Pila, koje je provedeno koncem 2014. i 2015. godine. Provenijencija nalaza smješta se na širok prostor od zapadne Europe do Kine, a mogu se datirati od kasnoga srednjeg vijeka pa sve do 20. stoljeća. Zaključuje se kako su najbrojniji košta-